

**EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS**

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA ČESNULEVIČIUS prieš LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 13462/06)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2012 m. sausio 10 d.

Šis sprendimas įsigaliojo pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Česnulevičius prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Françoise Tulkens,
teisėjų Danutės Jočienės,
Isabelle Berro-Lefèvre,
András Sajó,
Işıl Karakaş,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Helen Keller

ir *skyriaus kanclerio pavaduotojos* Françoise Elens-Passos,
po svarstymo uždarame posėdyje 2012 m. gruodžio 6 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Petras Česnulevičius (pareiškėjas), kuris 2006 m. balandžio 3 d. Teismui pateikė peticiją (Nr. 13462/06) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas K. Baranauskas. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė Elvyra Baltutytė.

3. Pareiškėjas teigė, kad Lietuvos institucijos neapsaugojo jo sūnaus gyvybės įkalinimo metu. Jis taip pat tvirtino, kad jo sūnaus mirties aplinkybių tyrimas buvo neveiksmingas.

4. 2008 m. birželio 16 d. antrojo skyriaus pirmininkas nusprendė perduoti peticiją Vyriausybei. Taip pat buvo nutarta iš karto spręsti dėl peticijos priimtimumo ir esmės (29 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėjas gimė 1942 m. ir gyvena Vilniuje.

1. Pirmasis incidentas Pravieniškių pataisos namuose

6. Pareiškėjo sūnus A. Česnulevičius (A. Č.) atliko laisvės atėmimo bausmę Pravieniškių 1-ojoje sustiprinto režimo pataisos darbų kolonijoje (toliau – Pravieniškių pataisos namai). 2000 m. rugpjūčio 4 d. apie 22 val. A. Č. buvo rastas pataisos namų 5-ojo būrio gyvenamosiose patalpose su sumušimo žymėmis. Kaip pažymėta pokalbio tarp A. Č. ir budėjusio prižiūrėtojo įrašo išklotinėje, A. Č. atsisakė pateikti raštišką pasiaiškinimą apie incidento aplinkybes, nors prižiūrėtojai to prašė. Jis taip pat atsisakė būti apžiūrėtas gydytojo, nors prižiūrėtojai atkreipė dėmesį į tai, kad A. Č. veidas yra sužalotas ir jis turėtų pasirodyti gydytojui. Siekdami apsaugoti A. Č. nuo galimo pakartotinio sumušimo pataisos namų prižiūrėtojai iki ryto uždarė jį bausdos izoliatoriuje. Ryte pataisos namų viršininkas paprašė A. Č. paaiškinti incidento aplinkybes. A. Č. tvirtino, kad priešų neturi, nebuvo su niekuo susiginčijęs ir kad kažkokie nepažįstami nuteistieji galimai jį sumušė atsitiktinai. Pataisos namų viršininkas nurodė A. Č. grįžti į savo gyvenamąsias patalpas 3-iajame būryje.

7. 2000 m. rugpjūčio 4 d. Pravieniškių pataisos namų prižiūrėtojas A. G. pateikė viršininkui raštišką tarnybinį pranešimą. A. G. nurodė, kad „rugpjūčio 4 d. apie 22 val. 10 min. zonos apėjimo metu 5-ojo būrio laiptinės antrame aukšte buvo rastos dvi kaukės, padarytos iš megztų kepurų. Per vidurį kepurų buvo iškirptos skylės. Šalia kaukių buvo rastas apie 40 cm ilgio ir 2,5 cm storio metalinis strypas¹“.

8. Tą pačią dieną kitas prižiūrėtojas A. K. raštu pranešė pataisos namų viršininkui: „rugpjūčio 4 d. zonos apėjimo metu 5-ajame būryje išgirdome triukšmą. Eidami į 5-ąjį būrį laiptinėje radome dvi iš kepurų padarytas kaukes ir metalinį strypą. Užlipus [laiptais] aukštyne buvo rastas sumuštas nuteistasis A. Č.²“.

9. Vyriausybė pateikė 2000 m. rugpjūčio 8 d. pataisos namų viršininko paaiškinimo Pataisos reikalų departamento direktoriui kopiją. Pataisos namų viršininkas nurodė, kad 2000 m. rugpjūčio 5 d. atvykęs į darbą rado nuteistąjį A. Č. baudos izoliatoriuje. Budėjęs prižiūrėtojas paaiškino, kad rugpjūčio 4 d. apie 22 val. A. Č. buvo sulaikytas 5-ajame būryje po konflikto su kitais nuteistaisiais. Tuomet viršininkas apklausęs A. Č., prašydamas nurodyti, kas jį užpuolė ar kas, jo manymu, galėjo tą padaryti. A. Č. nurodė, kad jį užpuolė du nuteistieji, kurių jis neatpažino. Jis paaiškino, kad priešų neturi, su visais gerai sutaria, užpuolimo motyvas atsitiktinis. A. Č. paprašė viršininko leisti jam apsigyventi 8-ajame būryje su pažįstamu nuteistuoju. Viršininkas A. Č. paaiškino, kad sprendimą dėl to priims pirmadienį, 2000 m. rugpjūčio 7 d. Viršininkas pasiūlė A. Č. likti baudos izoliatoriuje arba pabūti medicinos dalies stacionare. A. Č. paaiškino, kad nusiskundimų neturi ir kategoriškai atsisakė viršininko pasiūlymų. Tuomet viršininkas „paaiškino A. Č., ką jis turėtų daryti, jei pasikartotų panašūs atvejai“.

10. Pravieniškių pataisos namų slaugytoja Ž. K., 2000 m. spalio 5 d. apklausta prokuroro, parodė, kad 2005 m. rugpjūčio 5 d. apie 9 val. jos budėjimo metu į ją kreipėsi A. Č. Ant jo kairiosios kojos blauzdos buvo dvi paviršinės žaizdos. Jis vilkėjo sportinį kostiumą. Ji aptvarstė tas dvi žaizdas. A. Č. slaugytojai pasakė, kad nukrito ir susižalojo pats. Jis taip pat pasakė, kad daugiau sužalojimų neturi. Slaugytoja taip pat parodė, kad ant A. Č. rankų, veido ir kitų matomų kūno vietų nebuvo jokių sužalojimų. Atsakydama į prokuroro klausimą, ar ji aprašiusi A. Č. sužalojimus jo sveikatos istorijoje, slaugytoja atsakė, kad žaizdos buvo paviršinės ir kad tik rimtos traumos turėjo būti registruojamos sveikatos istorijoje.

2. *Antrasis incidentas Pravieniškių pataisos namuose*

11. 2000 m. rugpjūčio 5 d. naktį A. Č. dar kartą savo noru pasišalino į kitas gyvenamąsias patalpas ir miegojo 13-ajame būryje. Apie vidurnaktį jį sumušė kaukėti nuteistieji.

12. Pravieniškių pataisos namuose 2000 m. rugpjūčio 6 d. budėjusi slaugytoja T. L., 2000 m. spalio 5 d. duodama parodymus prokurorams, nurodė, kad tą dieną apie 8 val. 30 min. A. Č. atėjo į pataisos namų medicinos dalį ir paprašė jos perrišti koją, ant kurios buvo keletas mažesnių nei 1 cm skersmens žaizdelių. Slaugytojai pasiteiravus, iš kur atsirado žaizdos, A. Č. nurodė, kad pats susižalojo žaisdamas futbolą. Slaugytoja taip pat parodė, kad ant A. Č. veido, rankų ir nugaros nebuvo jokių sužalojimų. Ji neaprašė A. Č. sužalojimų sveikatos istorijoje, kadangi „eilinio perrišimo atveju sveikatos istorijos nepildomos“. Atsakydama į prokuroro klausimą apie galimą sužalojimų priežastį slaugytoja teigė maniusi, kad A. Č. galėjo susižaloti krisdamas ant akmenukų.

3. *Trečiasis incidentas Pravieniškių pataisos namuose ir A. Č. mirtis*

13. 2000 m. rugpjūčio 6 d. apie 17 val., būdamas 13-ajame būryje, A. Č. buvo dar kartą užpultas ir sumuštas kitų nuteistųjų. Tą pačią dieną pateiktame rašytiniame pasiaiškiniame

¹ Teismas cituoja pareiškėjo pateiktą šio tarnybinio pranešimo vertimą į anglų kalbą (*vert. past.*).

² Teismas cituoja pareiškėjo pateiktą šio tarnybinio pranešimo vertimą į anglų kalbą (*vert. past.*).

pataisos namų viršininkui A. Č. nurodė, kad užpuolikai buvo nepažįstami vaikinai, užpuolimo metu dėvėję kaukes. A. Č. atsisakė kelti baudžiamąją bylą.

14. Tą pačią dieną kitas Pravieniškių pataisos namų prižiūrėtojas A. S. raštu pranešė pataisos namų viršininkui: „rugpjūčio 6 d. apie 17 val. 30 min. pamačiau, kad du nuteistieji ėjo link medicinos dalies, [vesdami] A. Č., [kurio] koja kraujavo³“.

15. 2000 m. spalio 5 d. apklausta prokurorų slaugytoja T. L. taip pat parodė, kad 2000 m. rugpjūčio 6 d. apie 17 val. 30 min. į medicinos dalį buvo atvestas A. Č., šį kartą kitų dviejų nuteistųjų. A. Č. nenorėjo pasakoti, kas nutiko, tačiau slaugytoja pastebėjo naujų žaizdų. A. Č. smarkiai kraujavo iš gilios durtinės žaizdos viename iš kelių. Slaugytoja bandė sustabdyti kraujavimą. Kadangi kraujavimo sustabdyti nepavyko, ji nusprendė vežti A. Č. į Laisvės atėmimo vietų ligoninę⁴. Slaugytoja taip pat pastebėjo, kad sužalotas vienas A. Č. pirštas, tačiau daugiau sužalojimų nepamatė.

16. 2000 m. rugpjūčio 6 d. A. Č. buvo nugabentas į Laisvės atėmimo vietų ligoninę Vilniuje ir ten operuotas. Kadangi jo būklė blogėjo, kitą dieną jis buvo nuvežtas į Vilniaus greitosios pagalbos universitetinės ligoninės reanimacijos skyrių, kur po pusvalandžio mirė. Jam buvo dvidešimt dveji metai.

4. Ekspertų išvados dėl A. Č. mirties priežasčių

17. Vyriausybė pateikė 2000 m. spalio 16 d. teismo medicinos ekspertizės, atliktos vykdant Kaišiadorių apylinkės prokuratūros nutarimą, aktą Nr. 77. Trys aktą parengę ekspertai nurodė, kad medicininė pagalba Pravieniškių pataisos namuose buvo suteikta laiku ir „pagal budėjusios medicinos sesers galimybes“ bei kad A. Č. buvo laiku nukreiptas į Laisvės atėmimo vietų ligoninę. Ekspertai pažymėjo, kad Laisvės atėmimo vietų ligoninėje pareiškėjas buvo diagnozuotas laiku, tačiau diagnozė buvo nepilna, nes nenustatytos daugybinės poodinės ir minkštųjų audinių kraujosruvos. Kadangi gydytojai nenustatė sunkios A. Č. būklės ir galimo trauminio-hemoraginio šoko, A. Č. nebuvo taikytas atitinkamas intensyvus prieššokinis gydymas. Ekspertai taip pat pažymėjo, kad buvo neįmanoma nustatyti, kas gydė A. Č. Laisvės atėmimo vietų ligoninėje, nes gydytojų parašai atitinkamuose dokumentuose buvo neįskaitomi, o sveikatos istorijoje daug kur trūko gydytojų antspaudų.

Dėl A. Č. mirties priežasties ekspertai pažymėjo, kad nesuteikus tinkamos medicininės pagalbos Laisvės atėmimo vietų ligoninėje greičiau išsivystė minėtos mirtį lėmusios komplikacijos. Tačiau negalima teigti, kad pareiškėjo sūnaus gyvybė būtų buvusi išgelbėta, net jeigu būtų buvę imtasi visų būtinųjų medicinos priemonių.

18. 2000 m. rugpjūčio 10 d. teismo medicinos ekspertai parengė aktą dėl A. Č. mirties priežasčių. Jie nustatė, kad A. Č. mirė 2000 m. rugpjūčio 7 d. apie 21 val. nuo daugybinių sužalojimų: jam buvo suduota ne mažiau kaip penki smūgiai į galvą, du smūgiai į kaklą, vienas smūgis į nugarą, vienas smūgis į pilvą, dešimt smūgių į rankas ir šešiolika smūgių į kojas. Anot ekspertų, visi šie sumušimai padaryti per 1–3 dienas iki A. Č. mirties.

19. 2001 m. sausio 16 d. Valstybinė medicininio audito inspekcija pateikė ataskaitą dėl A. Č. Laisvės atėmimo vietų ligoninėje suteiktos medicininės pagalbos skubumo, prieinamumo ir kokybės. Ekspertų komisija nusprendė, kad A. Č. mirė nuo trauminio šoko ir riebalinės embolijos, kurie išsivystė dėl daugybinių kūno sužalojimų. 2000 m. rugpjūčio 6 d. Pravieniškių pataisos namuose budėjęs gydytojas M. P. tinkamai neįvertino A. Č. būklės, nediagnozavo trauminio šoko ir nepaskyrė prieššokinio gydymo. Tas pačias klaidas padarė Laisvės atėmimo vietų ligoninėje budėjęs gydytojas P. J. Be to, P. J. neturėjo licencijos operuoti individualius pacientus, taigi neturėjo teisės verstis medicinos praktika. Komisija taip pat nustatė, kad medicininiai įrašai Laisvės atėmimo vietų ligoninėje buvo tvarkomi netinkamai. Vis dėlto ekspertai nusprendė, kad kategoriškai teigti, jog laiku suteikus

³ Teismas cituoja pareiškėjo pateiktą šio tarnybinio pranešimo vertimą į anglų kalbą (*vert. past.*).

⁴ Tuo metu vadinosi Pataisos reikalų departamento prie VRM respublikinė ligoninė (*vert. past.*).

adekvačią medicininę pagalbą, būtų buvę galima išvengti mirties, negalima, nes riebalų embolija gali išsivystyti esant traumai be šoko arba taikant tinkamą ir pilnavertį gydymą.

5. Ikitaisminis tyrimas dėl A. Č. mirties

20. 2000 m. rugpjūčio 8 d. Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl nužudymo. Kaip matyti iš bylos šalių pateiktų dokumentų, vėliau Kaišiadorių rajono apylinkės prokuroras bent penkis kartus sustabdė ikiteisminį tyrimą, nes nebuvo nustatyti įtariamieji. Pareiškėjas ir jo advokatas skundė nutarimus sustabdyti tyrimą.

21. 2000 m. spalio 19 d. Kauno miesto policijos komisaras pateikė Kaišiadorių rajono apylinkės prokurorui dešimties Pravieniškių pataisos namų nuteistųjų sąrašą. Policijos komisaras nurodė, kad operatyvinio tyrimo metu nustatyta, jog „šie [10 asmenų] dalyvavo A. Č. sumušime, kuris sukėlė jo mirtį“.

22. 2000 m. lapkričio 8 d. Kaišiadorių rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro pavaduotojas informavo Kauno apygardos prokuratūrą apie pareiškėjo sūnaus mirties tyrimo eigą. Vyriausiojo prokuroro pavaduotojas nurodė:

„Nuteistieji, laikomi 5-ajame ir 13-ajame būriuose, buvo apklausti siekiant nustatyti galimas įvykio aplinkybes. Nuteistųjų [apklausų] metu buvo juntama panika [ir] baimė atskleisti įvykio aplinkybes. Pavyzdžiui, vienas nuteistųjų [jo apklausos metu] parodė, kad „aš verčiau nusižudysiu nei duosiu parodymus“. Pasak nuteistųjų, pataisos namuose jie nesijaučia saugūs, nes gyvena bendrabučiuose, kurių durys nerakinamos, o kitų nuteistųjų laisvas judėjimas nėra apribotas. Nakties metu pataisos namuose lieka dirbti iki penkiolikos prižiūrėtojų.

Taip susiklosčius apklausai [nustatytus] įtariamuosius reikėjo laikinai pašalinti iš pataisos namų gyvenamosios zonos. Pataisos namų viršininkas paprašė manęs jam pranešti ikiteisminio tyrimo metu nustatytų įtariamųjų [pavardes]. Aš pateikiau jam įtariamųjų sąrašą, nurodydamas, kad juos būtina izoliuoti. <...> Pataisos namų viršininkas patalpino įtariamuosius į uždaras patalpas.

Šie pataisos namų administracijos veiksmai davė teigiamų rezultatų – trys nuteistieji sutiko duoti parodymus [su sąlyga, kad] jų [tapatybės bus] įslaptintos.

Šios bylos tyrimas [buvo] sudėtingas, nes nuteistieji visais [įmanomais] būdais vengia duoti parodymus apie įvykio aplinkybes. Tą galima paaiškinti tuo, kad nuteistųjų tarpe galioja jų sukurtos „nerašytos taisyklės“. Nuteistieji laikosi šių taisyklių bet kokia kaina. Viena tokių taisyklių draudžia atvirai bendrauti su teisėsaugos institucijų pareigūnais.

Šiuo metu dar nepakanka įrodymų pateikti kaltinimus nustatytiems įtariamiesiems.“⁵

23. 2001 m. vasario 8 d. Kaišiadorių rajono apylinkės prokuroras sustabdė ikiteisminį tyrimą remdamasis Baudžiamojo proceso kodekso 218 straipsnio 1 dalies 3 punktu (žr. „Bylai reikšminga vidaus teisė“).

24. Pareiškėjas nesutiko su bylos tyrimo eiga ir pateikė raštišką skundą Kauno apygardos prokuratūrai. Jis pažymėjo, kad jo sūnus buvo sumuštas „ne kur nors naktį miške, gatvėje, bet valstybinėje įstaigoje – Pravieniškių pataisos namuose“. Jis pabrėžė, kad budėję pareigūnai turėjo žinoti, kuriame būryje jo sūnus buvo incidento metu, su kuo bendravo, kur nakvojo ir pan. Turėjo būti lengva nustatyti, kurie prižiūrėtojai budėjo įvykių metu. Pareiškėjas teigė, kad jis nesupranta, ar apylinkės prokuratūra nesugeba, ar nenori nustatyti jo sūnaus žudikų.

25. 2001 m. gegužės 2 d. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras nustatė, kad neatlikti visi būtini tyrimo veiksmai siekiant patraukti kaltus asmenis atsakomybėn. Nutarimas sustabdyti tyrimą buvo panaikintas. Apygardos prokuroras pažymėjo, kad tuo metu buvo nustatyta vienuolika tyrimui reikšmingų asmenų, o liudytojai, kurių tapatybės buvo įslaptintos, įvardijo tuos asmenis kaip galimai padariusius nusikaltimą. Tačiau tyrėjai toliau netyrė šios versijos.

⁵ Teismas cituoja pareiškėjo pateiktą šio rašto vertimą į anglų kalbą (*vert. past.*).

26. Apygardos prokuroras taip pat pažymėjo, kad dėl A. Č. mirties išskirta kita baudžiamoji byla dėl netinkamo [gydytojų] tarnybos pareigų atlikimo (Baudžiamojo kodekso 288 straipsnis). Toje byloje atlikta daug teismo medicinos ekspertizių. Rengiant vieną ekspertizės aktą, dalyvavo gydytojas V. L., pats gydęs A. Č. prieš jo mirtį. Prokuroras nustatė, kad asmeninį suinteresuotumą ekspertizės išvadamis dėl A. Č. mirties turintis asmuo negali būti ekspertu rengiant tokį aktą, kadangi sunku tikėtis, kad jis išliks objektyvus vertindamas A. Č. mirtį sukėlusias priežastis. Tikėtina, kad toks asmuo sąmoningai sureikšmins A. Č. sužalojimus ir sumenkins gydžusių gydytojų veiksmų įtaką A. Č. mirčiai. Todėl tam, kad būtų objektyviai nustatyta, kokį poveikį A. Č. mirčiai turėjo Pravieniškių pataisos namuose patirti sužalojimai, ir kokį – gydytojų veiksmai, būtina atlikti naują teismo medicinos ekspertizę.

27. Apygardos prokuroras pažymėjo, kad atlikta daug ekspertizių, kurių metu tirti žmogaus plaukai bei kraujas, tačiau jų išvados buvo nekonkrečios ir tikimybinės. Buvo naudoti netinkami metodai, todėl reikėjo paskirti pakartotines ekspertizes.

28. Apygardos prokuroras pažymėjo, kad įtariamieji, kurie irgi buvo susižaloję bylai reikšmingu metu, buvo apklausti paviršutiniškai. Tyrėjai pasitenkino „standartiniais atsakymais, kad [susižeidę žaisdami] futbolą“. Buvo būtina kiekvieną įvykių metu susižalojusį asmenį detaliai apklausti apie laiką, vietą ir aplinkybes, kuriomis buvo patirti sužalojimai bei nustatyti, kokie dar asmenys galėtų patvirtinti „futbolo versiją“.

29. Galiausiai apygardos prokuroras pažymėjo, kad ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas nedavus policijai jokių nurodymų dėl tolimesnių atliekinų veiksmų. Be to, ankstesnių pavedimų vykdymas buvo prižiūrimas netinkamai. Tik atlikus minėtus ir kitus galimus paieškos, tardymo bei kitus susijusius veiksmus byloje buvo galima priimti procesinį sprendimą.

30. 2002 m. kovo 28 d. Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūros prokuroras vėl sustabdė ikiteisminį tyrimą, nes nebuvo nustatyti baudžiamojon atsakomybėn dėl A. Č. nužudymo trauktini asmenys.

31. 2002 m. gegužės 10 d. pareiškėjas pateikė Kauno apygardos prokuratūrai skundą dėl minėto nutarimo. Jis tvirtino, kad tyrimas buvo paviršutiniškas. Pareiškėjas pažymėjo, kad jo sūnus buvo mušamas ilgą laiką, tačiau Pravieniškių pataiso namų pareigūnai tinkamai į tai nereagavo. Pareiškėjas atkreipė dėmesį, kad 2000 m. rugpjūčio 4 d. prižiūrėtojai rado metalinį strypą ir kaukes bei sulaikė tris nustatytus nuteistuosius, kurie išbėgo iš jo sūnaus buvimo vietos. Be to, liudytojas, kurio tapatybė buvo įslaptinta, įvardijo jo sūnų sumušusius asmenis. Pareiškėjo manymu, buvo pakankamai įrodymų, kad tiems asmenims būtų pareikšti kaltinimai dėl jo sūnaus nužudymo ir kad byla būtų perduota teismui. Atsisakydama perduoti bylą teismui Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūra paprasčiausiai vilkino tyrimą, o tai reiškė, kad jo sūnų nužudę asmenys niekada nebus nubausti.

32. 2002 m. birželio 13 d. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras panaikino nutarimą sustabdyti tyrimą ir jį atnaujino. Apygardos prokuroras atsižvelgė į pareiškėjo skundus ir vėl nustatė, kad neatlikti visi galimi tyrimo veiksmai. Prokuroras pažymėjo, kad buvo nustatyta vienuolika įtariamųjų ir kad juos nurodė keturi įslaptinti liudytojai. Vis dėlto jis pastebėjo, kad asmeniui negali būti pareikšti kaltinimai remiantis įslaptintų liudytojų parodymais, nes taip būtų pažeistos jo gynybos teisės. Šiomis aplinkybėmis apygardos prokuroras pažymėjo, kad nuo nusikaltimo padarymo yra praėję nemažai laiko. Todėl būtina patikrinti ar asmenys, kurie buvo apklausti kaip įslaptinti liudytojai, nėra atlikę bausmę ir nustatyti, ar vertėtų i) juos išslaptinti, ii) jų parodymais pagrįsti kaltinimus ir iii) atlikti kitus tyrimo veiksmus. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras taip pat pastebėjo, kad nors buvo atlikta daug teismo ekspertizių, jos viena kitai prieštarauja. Todėl būtina paskirti teismo medicinos ekspertų komisijos ekspertizę.

33. 2002 m. rugsėjo 4 d. pareiškėjas raštu pasiskundė Generalinei prokuratūrai, kad tyrimas vilkinamas ir kad nusikaltimą padarę asmenys nėra patraukti atsakomybėn.

34. Generalinė prokuratūra persiuntė skundą Kauno apygardos prokuratūrai. 2002 m. spalio 10 d. pastaroji nusprendė, kad nėra įrodymų, jog nebuvo vykdomi ankstesni jos nurodymai ar kad tyrimas būtų šališkas ar paviršutiniškas. Buvo neįmanoma pareikšti kaltinimus remiantis įslaptintų liudytojų parodymais, nes taip būtų buvusios pažeistos kaltinamųjų gynybos teisės. Atsižvelgiant į tai, kad tuo metu surinktų įrodymų nepakako kaltinimams pareikšti, pareiškėjo skundas buvo atmestas.

Nutarimo lydraštyje buvo nurodyta, kad „pagal BPK 236⁶ straipsnį per penkias dienas pareiškėjas turi teisę šį nutarimą apskusti aukštesniajam prokurorui ar teismui“.

35. 2002 m. spalio 7 d. nutarimu Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra nutraukė baudžiamąją bylą dėl netinkamo tarnybos pareigų atlikimo (Baudžiamojo kodekso 288 straipsnis) nenustačiusi A. Č. gydžiusių gydytojų aplaidžių veiksmų.

36. 2002 m. lapkričio 19 d. pareiškėjas pateikė kitą skundą Generalinei prokuratūrai. Jis pakartojo savo ankstesnius argumentus dėl muštynių Pravieniškių pataisos namuose tyrimo neveiksmingumo. Pareiškėjas prašė generalinio prokuroro perimti tyrimą ir patikrinti nutarimo sustabdyti ikiteisminį tyrimą teisėtumą, tvirtindamas, kad apygardos prokuratūra tik atsirašinėja, bet nesiima konkrečių veiksmų.

37. 2002 m. gruodžio 3 d. atsakydama į pareiškėjo skundus Kauno apygardos prokuratūra nurodė, kad tyrimas nėra sustabdytas. Atvirkščiai, atliekama pakartotinė ekspertizė, taip pat kiti veiksmai, kuriais siekiama nustatyti jo sūnų sumušusius asmenis. Prokuroras pažymėjo, kad pareiškėjo žmona byloje jau pripažinta nukentėjusiaja. Jis taip pat pažymėjo, kad apygardos prokuroras nurodė Kaišiadorių rajono apylinkės vyriausiajam prokurorui ir pareiškėjui suteikti tokį statusą. Pripažinus pareiškėją nukentėjusiuoju, jis galės naudotis atitinkamomis teisėmis.

Nutarime nurodyta, kad „nesutikdamas su Kauno apygardos prokuratūros prokuroro išvadomis, pareiškėjas gali apskusti prokuroro veiksmus ir sprendimus aukštesniajam prokurorui arba Kauno miesto apylinkės teismui“.

38. 2002 m. gruodžio 16 d. Kaišiadorių rajono apylinkės prokuroras sustabdė tyrimą, nes nebuvo nustatyti pareiškėjo sūnų užpuolę asmenys. Prokuroras pažymėjo, kad įslaptinti liudytojai buvo apklausti 2002 m. gruodžio 9–13 dienomis, tačiau jie nesutiko išslaptinti savo parodymų, taip pat atsisakė duoti parodymus teisme.

39. 2003 m. vasario 10 d. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras paliko galioti minėtą nutarimą. Prokuroras taip pat nurodė apylinkės prokuratūrai sistemingai kontroliuoti bylos eigą.

40. Vyriausybė nurodė, kad 2005 m. rugpjūtį vienas įslaptintas liudytojas buvo papildomai apklaustas, tačiau nepateikė naujos bylai reikšmingos informacijos.

41. Kartu su atsikirtimais į Vyriausybės poziciją dėl bylos priimtimumo ir esmės pareiškėjas pateikė 2001 m. spalio 12 d. Kauno miesto policijos komisariato raštą, kuriame nurodyta, kad Kauno miesto policijos įstaigos gavo informacijos apie tai, kad 2001 m. vasarį Pravieniškių pataisos namuose buvo sumuštas kitas nuteistasis C. A. Tą dieną budėjęs prižiūrėtojas leido C. A. įeiti į pataisos namų 2-ąjį būrį. Po to trys nustatyti to būrio nuteistieji sumušė C. A. netoli medicinos dalies laiptų. Prižiūrėtojas pataisos namų administracijai apie įvykio aplinkybes nepranešė. C. A. vėliau mirė.

6. Administracinis procesas dėl žalos

42. 2004 m. pareiškėjas, būdamas įsitikinęs, kad turi teisę į patirtos neturtinės žalos atlyginimą, Vilniaus apygardos administraciniame teisme iškėlė bylą Lietuvos Respublikai, atstovaujamai Teisingumo ministerijos. Jis tvirtino, kad pataisos namų pareigūnai privalėjo užtikrinti jo sūnaus saugumą kalinimo metu. Pareiškėjas nesutiko su tyrimo dėl nužudymo sustabdymu. Jo manymu, institucijos nebesistengė nustatyti nusikaltimą padariusius asmenis.

⁶ Nutarime nurodytas BPK 234 straipsnis (*vert. past.*).

Pareiškėjas teigė, kad dėl sūnaus netekties jo žmona susirgo ir 2001 m. spalį mirė, o pačiam pareiškėjui buvo nustatytas antros grupės invalidumas.

43. 2004 m. spalio 7 d. teismas nustatė, kad ieškinys pateiktas netinkamam atsakovui ir kad Teisingumo ministerija nėra atsakinga už nuteistųjų saugumo užtikrinimą. Teismas taip pat pažymėjo, kad valstybės pareigūnai elgėsi tinkamai, ir atmetė skundą kaip nepagrįstą.

44. Pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą Vyriausiajam administraciniam teismui. Teismas sutiko su žemesnės instancijos teismo išvadomis, kad nėra įrodymų, patvirtinančių valstybės pareigūnų (Teisingumo ministerijos ar Pravieniškių pataisos namų) atsakomybę dėl pareiškėjo sūnaus nužudymo. Todėl Vyriausiasis administracinis teismas 2005 m. sausio 26 d. priėmė nutartį valstybės naudai.

45. Siekdamas neturtinės žalos atlyginimo pareiškėjas pradėjo teisminį procesą prieš Lietuvos Respubliką, šį kartą atstovaujamą Pravieniškių pataisos namų. Pareiškėjas rėmėsi tais pačiais pagrindais, kaip ir pirmojo proceso metu. 2005 m. birželio 27 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą nustatęs, kad negalima konstatuoti, jog pareiškėjo sūnaus nužudymą lėmė netinkami pataisos namų pareigūnų veiksmai. Teismo manymu, A. Č. nužudymo priežastis buvo ne pataisos namų pareigūnų neteisėti veiksmai, o tyčiniai nenustatytų asmenų veiksmai, todėl tarp pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo) ir pareiškėjo mirties nėra jokio priežastinio ryšio. Taigi Vilniaus apygardos administracinis teismas konstatavo, kad valstybei nekyla civilinė atsakomybė, ir atmetė pareiškėjo reikalavimus dėl neturtinės žalos atlyginimo.

46. Pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą Vyriausiajam administraciniam teismui. 2005 m. spalio 28 d. nutartimi teismas sutiko su žemesnės instancijos teismo išvada, kad A. Č. nužudė nenustatyti asmenys, ir nenustatė ryšio tarp pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo) ir pareiškėjo patirtos neturtinės žalos. Konkrečiai teismas konstatavo, kad Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostata, kuria rėmėsi pareiškėjas ir kurioje nurodyta, kad vienas iš nuteistųjų atskiro arba izoliuoto laikymo pataisos įstaigose tikslų yra padėti užtikrinti nuteistųjų saugumą, yra bendrojo pobūdžio teisės norma, todėl negali būti priskiriama normoms, kuriomis tiesiogiai reglamentuojama pataisos namų pareigūnų veikla. Dėl šių priežasčių Vyriausiasis administracinis teismas pareiškėjo apeliacinį skundą atmetė.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ

47. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 straipsnyje numatyta, kad teisę į gyvybę saugo įstatymas.

48. Baudžiamojo kodekso 104 straipsnyje numatyta, kad už tyčinę žmogžudystę gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo penkerių iki dvylikos metų.

49. Bylai reikšmingu metu galiojusiame Baudžiamojo proceso kodekse buvo numatyta, kad teismas, prokuroras, tardytojas ir kvotos organas privalo savo kompetencijos ribose iškelti baudžiamąją bylą kiekvienu atveju, kai iškyla aiškūs nusikaltimo požymiai, imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų nustatytas nusikaltimo įvykis bei kaltieji nusikaltimo padarymu asmenys ir kad jie būtų nubausti (Kodekso 3 straipsnis). Generalinis prokuroras bei jam pavaldūs prokurorai privalo kontroliuoti ikiteisminio tyrimo⁷ institucijų veiklą. Prokuroras privalo imtis visų įstatymo numatytų priemonių pašalinti bet kokiems įstatymo pažeidimams (24 straipsnis).

50. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 218 straipsnio 1 dalies 3 punktą ir 219 straipsnį ikiteisminis tyrimas sustabdomas, jei nenustatomas trauktinas baudžiamojon atsakomybėn asmuo. Prieš sustabdydamas ikiteisminį tyrimą, tardytojas privalo atlikti visus veiksmus, kuriuos galima atlikti, nesant akivaizdoje kaltinamajam, imtis visų priemonių jam surasti arba

⁷ Pagal tuo metu galiojusią redakciją – kvotos organų ir tardytojų (*vert. past.*).

nustatyti asmeniui, padariusiam nusikaltimą. Ikiteisminis tyrimas, iki bus nustatytas asmuo, trauktinas baudžiamojon atsakomybėn.

51. Dėl prokuroro sprendimų apskundimo Baudžiamojo proceso kodekse numatyta:

244 straipsnis [galiojęs iki 2002 m. balandžio 1 d.]

Prokuroro veiksmų ir sprendimų apskundimas

„Skundai dėl prokuroro veiksmų ir sprendimų paduodami aukštesniam prokurorui <...>“

244 straipsnis [galiojęs nuo 2002 m. balandžio 2 d. iki 2003 m. balandžio 30 d.]

Prokuroro veiksmų ir sprendimų apskundimas

„Skundai dėl prokuroro veiksmų ir sprendimų paduodami aukštesniam prokurorui <...>

Skundai dėl aukštesnio prokuroro veiksmų ir sprendimų gali būti paduodami apylinkės teismui <...>“

52. Bylai reikšmingu metu galiojusiame Pataisos darbų kodekse buvo numatyta, kad nuteistieji gali būti laikomi atskirai arba izoliuojami, siekiant užtikrinti jų priežiūrą ir saugumą (18 straipsnis). Tokia pati nuostata numatyta Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnyje.

53. 2003 m. birželio 4 d. Teisingumo ministras priėmė įsakymą Nr. 168, kuriuo buvo patvirtinti Pravieniškių pataisos namų nuostatai. Reikšmingose nuostatose buvo numatyta:

„11. Pravieniškių pataisos namų administracija vykdo šias funkcijas:

11.1. užtikrina įstatymų nustatytą nuteistųjų apsaugą ir priežiūrą <...>.“

54. Reikšmingose Civilinio kodekso nuostatose numatyta:

6.246 straipsnis

Neteisėti veiksmai

„1. Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai <...>“

6.271 straipsnis

Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

1. Žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydamas konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. <...>

2. Šiame straipsnyje terminas „valdžios institucija“ reiškia bet kokį viešosios teisės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t. t.), taip pat privatų asmenį, atliekantį valdžios funkcijas.

3. Šiame straipsnyje vartojamas terminas „aktas“ reiškia bet kokį valdžios institucijos ar jos darbuotojų veiksmą (veikimą, neveikimą), kuris tiesiogiai daro įtakos asmenų teisėms, laisvėms ir interesams (valstybės ar savivaldybės institucijų priimami teisės ar individualūs aktai, administraciniai aktai, fiziniai aktai ir t. t., išskyrus teismo nuosprendžius, sprendimus ir nutartis).

4. Valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 2 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

55. Pareiškėjas pateikė dvejopą skundą pagal Konvencijos 2 straipsnį. Visų pirma jis tvirtino, kad valstybė neįvykdė savo pozityviosios pareigos apsaugoti jo sūnų nuo mirties įkalinimo metu. Antra, jis įrodinėjo, kad valstybė neatliko išsamaus jo sūnaus mirties aplinkybių tyrimo ir kad kalti asmenys liko nenubausti.

Konvencijos 2 straipsnyje numatyta:

„1. Kiekvieno asmens teisė į gyvybę saugoma įstatymu. Negalima tyčia atimti niekieno gyvybės, nebent yra vykdomas teismo nuosprendis dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas. <...>“

A. Priimtinumas

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėjas

56. Pareiškėjas tvirtino, kad jo sūnus mirė, nes įkalinimo įstaigos pareigūnai neapsaugojo jo gyvybės. Be to, ikiteisminis tyrimas dėl šio įvykio neatitiko Konvencijos 2 straipsnio reikalavimų. Tyrimas daug kartų buvo sustabdytas ir atnaujintas. Matydamas, kad tyrimas atliekamas netinkamai ir neišsamiai, pareiškėjas kartu su savo advokatu ne kartą lankėsi Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūroje. Jis nuolatos rašė skundus Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūrai, Kauno apygardos prokuratūrai ir net generaliniam prokurorui. Pareiškėjas pabrėžė, kad tyrimas keletą kartų buvo atnaujintas jo iniciatyva, nes Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūra nebuvo ėmusis būtinų tyrimo veiksmų.

b) Vyriausybė

57. Vyriausybė tvirtino, kad valstybė įvykdė savo pozityviają pareigą pagal Konvencijos 2 straipsnį ir kad pareiškėjo sūnaus teisė į gyvybę buvo gerbiama. Jos manymu, pareiškėjo skundas dėl materialiojo minėtos nuostatos aspekto pažeidimo buvo aiškiai nepagrįstas.

58. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjas nepanaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių dėl valstybės tariamai neįvykdytų procesinių reikalavimų pagal Konvencijos 2 straipsnį. Šiuo aspektu ji pateikė du argumentus. Visų pirma, nors ikiteisminis tyrimas dėl nužudymo buvo keletą kartų sustabdytas ir atnaujintas, pareiškėjas teismui neapskundė prokuroro nutarimų sustabdyti tyrimą, įskaitant ir paskutinį 2002 m. gruodžio 16 d. nutarimą. Vyriausybė tvirtino, kad galimybė apskusti prokurorų nutarimus teismui, neatsižvelgiant į jų pobūdį, buvo aiškiai numatyta nuo 2002 m. balandžio 2 d. Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo. Apie galimybę apskusti prokurorų nutarimus pareiškėjas taip pat buvo informuotas 2002 m. spalio 10 d. ir gruodžio 3 d. nutarimų lydraščiuose, tačiau tokia teise jis nepasinaudojo.

59. Antra, Vyriausybė tvirtino, kad administracinio proceso prieš valstybę metu pareiškėjas kėlė klausimą dėl pataisos namų pareigūnų neužtikrintos jo sūnaus teisės į gyvybę, o tai iš tiesų atitinka Konvencijos 2 straipsnio materialųjį aspektą. Tačiau, Vyriausybės žiniomis, pareiškėjas nesikreipė į vidaus teismus pagal Civilinio kodekso 6.246 ir 6.271 straipsnius dėl savo sūnaus mirties aplinkybių tyrimo trūkumų.

60. Galiausiai, jeigu dėl vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo Teismas laikytų skundą dėl tariamo Konvencijos 2 straipsnio procesinio aspekto pažeidimo priimtinu, Vyriausybė teigė, kad šis skundas yra aiškiai nepagrįstas.

2. Teismo vertinimas

61. Teismas primena, kad Konvencijos 35 straipsnio paskirtis yra sudaryti susitariančiosioms šalims galimybę užkirsti kelią ar ištaisyti tariamai jų padarytus pažeidimus prieš tai, kai dėl jų bus kreiptasi į Konvencijos institucijas. Todėl valstybės yra atleistos nuo pareigos atsakyti už savo veiksmus tarptautinėje institucijoje, kol joms nebuvo suteikta galimybė išspręsti klausimus savo teisės sistemoje. Pagal Konvencijos 35 straipsnyje numatytą vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo taisyklę reikalaujama, kad pareiškėjas pasinaudotų tik įprastomis su tariamais pažeidimais susijusiomis gynybos priemonėmis, kurios yra prieinamos ir pakankamos. Turi būti pakankamai aišku ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, kad tokios priemonės yra, priešingu atveju jos neatitiks prieinamumo ir veiksmingumo reikalavimų. Valstybė atsakovė privalo įrodyti, kad šios įvairios sąlygos įvykdytos (žr. *Selmouni v. France* [GC], no. 25803/94, §§ 74 ir 75, ECHR 1999-V; ir *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, no. 46598/06, §§ 35–37, 2009-01-15).

62. Teismas taip pat primena, kad Konvencijos 35 straipsnyje numatytas įrodinėjimo pareigos paskirstymas. Vyriausybė, teigianti, kad nebuvo panaudota tam tikra priemonė, privalo įtikinti Teismą, kad ta priemonė bylai reikšmingu metu buvo veiksminga ir teoriškai bei praktiškai prieinama, t. y., kad ja buvo galima pasinaudoti, ji suteikė galimybę gauti žalos atlyginimą pagal pareiškėjo skundus ir pagrįstai galėjo būti sėkminga (žr. *Akdivar and Others v. Turkey*, 1996-09-16, § 68, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV).

63. Teismas norėtų pabrėžti, kad ši taisyklė turi būti taikoma tinkamai atsižvelgus į kontekstą. Todėl jis yra pripažinęs, kad 35 straipsnis privalo būti taikomas su tam tikru lankstumu ir be perdėto formalizmo (žr. *Cardot v. France*, 1991-03-19, § 34, Series A no. 200). Jis taip pat yra pripažinęs, kad vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo taisyklė nėra nei absoliuti, nei taikytina automatiškai; sprendžiant, ar jos buvo laikomasi, būtina atsižvelgti į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes (žr. *Van Oosterwijck v. Belgium*, 1980-11-06, § 35, Series A no. 40). Be kita ko, tai reiškia, kad Teismas privalo realiai vertinti ne tik tai, ar konkrečios susitariančiosios šalies teisės sistemoje yra formalios priemonės, bet ir pareiškėjo asmenines aplinkybes (žr., *mutatis mutandis*, *Akdivar and Others*, cituota pirmiau, § 69).

64. Dėl Civiliniame kodekse numatytos teisinės gynybos priemonės, kuria pareiškėjas turėjo galimybę pasinaudoti, remdamasis šalių pateiktais duomenimis Teismas pažymi, kad pareiškėjas savo skunduose administraciniams teismams kėlė du klausimus. Pirmia, jis tvirtino, kad Pravieniškių pataisos namų administracija neužtikrino jo sūnaus saugumo, todėl A. Č. buvo nužudytas. Antra, pareiškėjas minėjo, kad nagrinėjant administracines bylas baudžiamosios bylos tyrimas buvo sustabdytas, nes nebuvo nustatytas nusikaltimą padaręs asmuo (asmenys). Pareiškėjo teigimu, „[institucijos] nebeieškojo kaltininkų“. Šie du teiginiai yra tiesiogiai paminėti kiekviename administracinių teismų sprendime apibendrinant pareiškėjo skundus. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teismas negali sutikti su Vyriausybės prieštaravimu (59 pastraipa), kad pareiškėjas nekėlė Konvencijos 2 straipsnio procesinio aspekto klausimo naudodamasis jam prieinamomis civilinėmis teisinės gynybos priemonėmis.

65. Dėl Vyriausybės teiginio, kad pareiškėjas nepanaudojo baudžiamųjų teisinės gynybos priemonių, nes neskundė 2002 m. gruodžio 16 d. prokuroro nutarimo sustabdyti ikiteisminį tyrimą, Teismas pastebi, kad visų pirma nuo bylos iškėlimo 2000 m. spalio 8 d. ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas bent penkis kartus. Pareiškėjas skundė šiuos nutarimus ir kėlė šį klausimą net generaliniam prokurorui. Pastaruoju aspektu Teismas taip pat pažymi, kad savo 2002 m. lapkričio 19 d. raštiškame skunde generaliniam prokurorui pareiškėjas prašė jo perimti tyrimą, tvirtindamas, kad apygardos prokuratūra tik apsimetinėja dirbanti. Be to, kaip nurodė pati Vyriausybė, prokurorai iki 2005 metų net nebuvo surinkę įrodymų dėl nusikaltimą padariusių asmenų (žr. 40 pastraipą pirmiau). Todėl, atsižvelgdamas į bylos faktus, Teismas nemano, kad jeigu 2002 ar 2003 m. pareiškėjas būtų pateikęs teismui papildomą skundą dėl to paties dalyko, būtų pagrįstai galėjęs tikėtis kitokio rezultato. Teismas taip pat atsižvelgia į tai, kad 2002 m. gruodžio 16 d. prokurorui nusprendus sustabdyti ikiteisminį tyrimą, jis jau tęsėsi ilgiau kaip dvejus metus. Taigi, atsižvelgdamas į šios konkrečios bylos aplinkybes, Teismas mano, kad reikalavimas pareiškėjui nuolat prašyti atnaujinti ikiteisminį tyrimą būtų jam per didelė našta.

66. Darytina išvada, kad, priešingai nei tvirtina Vyriausybė, pareiškėjas neprivalėjo panaudoti baudžiamųjų teisinės gynybos priemonių – pateikti skundą teismui pagal Baudžiamojo proceso kodekso 244 straipsnį. Taip nusprenddamas Teismas atsižvelgė į savo praktiką šiuo klausimu (žr. 61–63 pastraipas pirmiau) ir konkrečias šios bylos aplinkybes, taip pat į tai, kad sprendžiama dėl tokios fundamentalios teisės, kaip teisė į gyvybę (tarp daugelio šaltinių žr. *McCann and Others v. the United Kingdom*, 1995-09-27, § 147, Series A no. 324) bei į tai, kad Konvencijoje siekiama garantuoti ne teorines ar iliuzines, bet praktines ir veiksmingas teises (žr., pavyzdžiui, *Matthews v. the United Kingdom* [GC], no. 24833/94, § 34, ECHR 1999-I). Todėl Vyriausybės prieštaravimas turi būti atmestas.

67. Teismas mano, kad ši pareiškimo dalis nėra aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį. Jis taip pat mano, kad ji nėra nepriimtina koku nors kitu pagrindu, todėl turi būti paskelbta priimtina.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėjas

68. Pareiškėjas skundėsi, kad valstybė neįvykdė savo pozityviosios pareigos apsaugoti jo sūnaus gyvybę. Pareiškėjas pažymėjo, kad kol buvo kalinimas Pravieniškių pataisos namuose, jo sūnus buvo sumuštas tris kartus – 2000 m. rugpjūčio 4, 5 ir 6 dienomis – ir dėl to mirė.

69. Pareiškėjas tvirtino, kad Pravieniškių pataisos namų pareigūnai žinojo apie jo sūnui grėsusį pavojų. Dėl to ir dėl pirmojo 2000 m. rugpjūčio 4 d. incidento jis nurodė prižiūrėtojų A. G. ir A. K. minėtą dieną parašytus pranešimus (7 ir 8 pastraipos pirmiau). Pareiškėjas pabrėžė, kad siekdamas apsaugoti A. Č. nuo pakartotinio sumušimo tą dieną budėjęs pareigūnas nurodė patalpinti A. Č. į baudos izoliatorių, o vėliau perkėlė jį į 5-ąjį būrį. Dėl to, kad jo sūnus nepateikė raštiško skundo dėl sumušimo rugpjūčio 4 d., pareiškėjas pažymėjo, kad Pravieniškių pataisos namuose, panašiai kaip kitose įkalinimo įstaigose, egzistavo nusikaltėlių kastos. Todėl natūralu, kad jo sūnus, žinodamas šią tvarką ir bijodamas galimo keršto, nesiskundė pataisos namų administracijai, nes žinojo, kad nebus saugus. 2000 m. rugpjūčio 8 d. prokuroro raštas (22 pastraipa pirmiau) puikiai iliustruoja aptariamą įkalinimo įstaigos atmosferą.

70. Dėl 2000 m. rugpjūčio 5 d. incidento, kai atvestas į medicininę dalį A. Č. slaugytojai paaiškino, kad susižalojo žaisdamas futbolą, pareiškėjas teigė, kad jo sūnus ir ši kartą neatskleidė tikrosios sužalojimų priežasties iš keršto baimės. Tačiau slaugytoja, profesionali medikė, nenorėjo ar nesugebėjo pastebėti, kad futbolo žaidimas negalėjo sukelti tokių sužalojimų. Ji neatliko savo pareigos informuoti pataisos namų administraciją apie sužalojimus ir tai tapo tolimesnių smurtinių veiksmų priežastimi. Galiausiai dėl to, kad pataisos namų pareigūnai nesiėmė jokių tinkamų prevencinių priemonių, A. Č. buvo sunkiai sumuštas trečią kartą ir mirė nuo sužalojimų.

71. Pareiškėjas taip pat atkreipė dėmesį į Valstybinės medicininio audito inspekcijos ataskaitą, kurioje buvo nustatyta, kad Laisvės atėmimo vietų ligoninėje jo sūnui suteiktas gydymas buvo netinkamas. Budėjęs gydytojas tinkamai neįvertino jo būklės, nediagnozavo trauminio šoko ir neskyrė prieššokinio gydymo. Pareiškėjo teigimu, dar labiau neramina tai, kad P. J. net neturėjo chirurgo licencijos, todėl neturėjo teisės operuoti.

72. Taip pat pareiškėjas tvirtino, kad valstybės institucijos neatliko skubaus ir veiksmingo jo sūnaus mirties tyrimo. Ikiteisminis tyrimas daug kartų buvo sustabdytas. Tyrimas keletą kartų buvo atnaujintas pareiškėjo iniciatyva, nes Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūra neatlikdavo visų būtinų tyrimo veiksmų. Nors buvo atlikta daug ekspertizų, šie tyrimo veiksmai buvo nekokybiški ir nedavė jokių rezultatų.

73. Pareiškėjas pripažino, kad buvo apklausta daug liudytojų, tačiau tai nedavė jokių teigiamų rezultatų, nors buvo rasti nusikaltimo įrankiai ir sudarytas įtariamųjų sąrašas. Kalbant apie liudytojus, galima suprasti jų nenorą duoti parodymus prieš kitus nuteistuosius, tačiau įslaptintų liudytojų parodymai taip pat turi įrodomąją reikšmę. Todėl, pareiškėjo manymu, pagrįstai darytina išvada, kad ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas aplaidžiai, nekvalifikuotai ir nedavė jokių teigiamų rezultatų. Tuo metu ikiteisminis tyrimas buvo atsidūręs aklavietėje ir byla buvo laikoma institucijų archyvuose, neatliekant jokių tyrimo veiksmų. Pareiškėjas teigė, kad, atsižvelgiant į tai, kad nuo tiriamų įvykių buvo praėję daug laiko, nebebuvo vilties, kad jo sūnų nužudę asmenys bus nustatyti ir patraukti atsakomybėn.

b) Vyriausybė

74. Vyriausybė pripažino, kad valstybės pareigos pagal Konvencijos 2 straipsnį apima ir pozityviają pareigą imtis prevencinių priemonių siekiant apsaugoti asmenį, kurio gyvybei kelią grėsmę kitų asmenų nusikalstami veiksmai. Tačiau Pravieniškių pataisos namų pareigūnai ir medicininis personalas nežinojo apie A. Č. gyvybei kilusią grėsmę ir negalėjo žinoti, kad ji buvo reali ir tiesioginė.

75. Vyriausybės manymu, svarbu pateikti Teismui detalesnės informacijos apie nuteistųjų gyvenimo sąlygas Pravieniškių pataisos namuose. Skirtingai nei įkalinimo įstaigose, kuriose nuteistieji laikomi uždaroje kameroje, Pravieniškių pataisos namuose nuteistieji apgyvendinami bendrabučio tipo patalpose, kuriomis dalinasi tam tikras skaičius nuteistųjų. Nuteistieji gali laisvai judėti įstaigos teritorijoje, tačiau naktį jie privalo likti savo gyvenamosiose patalpose ir be leidimo negali pakeisti savo bendrabučio ar darbo vietos. Pareiškėjo sūnus buvo supažindintas su šiomis taisyklėmis.

76. Vyriausybė pažymėjo, kad 2000 m. rugpjūčio 4 d. A. Č. savo iniciatyva be pareigūnų leidimo buvo išėjęs į kitas gyvenamąsias patalpas, kur buvo sumuštas. Po šio incidento A. Č. buvo paprašytas parašyti pasiaiškinimą, kad pataisos namų administracija galėtų išsiaiškinti visas reikšmingas aplinkybes, tačiau jis kategoriškai atsisakė tai padaryti. A. Č. taip pat atsisakė būti apžiūretas medicinos darbuotojų ir teigė, kad tiesiog nori grįžti į savo gyvenamąsias patalpas. Be to, A. Č. nesiskundė jokiais sveikatos sutrikimais. Nepaisant to, po pirmojo incidento jis buvo patalpintas į baudos izoliatorių, nes pareigūnams buvo neaiškios incidento aplinkybės ir jie išvelgė tam tikrą grėsmę A. Č. Kitos dienos rytą A. Č. pasikalbėjo su pataisos namų viršininku ir pasakė, kad kažkokie nepažįstami nuteistieji galėjo jį užpulti atsitiktinai, nes jis neturėjęs priešų. A. Č. ir vėl nepareiškė jokių skundų dėl savo sveikatos būklės ir atsisakė būti apžiūretas gydytojo.

77. Dėl antrojo incidento Vyriausybė tvirtino, kad iki ikiteisminio tyrimo Pravieniškių pataisos namų pareigūnai apie jį nežinojo, nes A. Č. apie tai, kad buvo užpultas, nepasakė nei pareigūnams, nei medicinos darbuotojams. Rytą po incidento A. Č. nuėjo pas slaugytoją, kad ji sutvarstytų jo žaizdas ir pasakė jai, kad koją susižalojo žaisdamas futbolą. Vyriausybė primygtinai pažymėjo, kad tuo metu ant A. Č. kūno nebuvo matyti jokių smarkių sužalojimų. Remdamasi 2000 m. rugpjūčio 10 d. ekspertizės aktu ji tvirtino, kad dauguma sumušimų buvo pastebėti tik skrodimo metu arba išryškėjo tik po mirties. Taigi slaugytoja negalėjo suvokti A. Č. sužalojimų rimtumo, be kita ko, dar ir dėl to, kad jis nieko jai nepasakė apie užpuolimus.

78. Vyriausybė taip pat teigė, kad po trečiojo A. Č. užpuolimo pataisos namų slaugytoja nedelsdama suteikė jam medicininę pagalbą. Be to, pastebėjusi sunkų A. Č. kelio sužalojimą, slaugytoja nusprendė, kad jis nedelsiant turi būti nuvežtas į ligoninę, nepaisant A. Č. noro grįžti į gyvenamąsias patalpas. Svarbu ir tai, kad apžiūros Pravieniškių pataisos namuose metu ant matomų A. Č. kūno vietų, išskyrus kelią ir ranką, nebuvo pastebėta jokių kitų sužalojimų. Vyriausybės teigimu, galima spėti, kad A. Č. užpuolimai buvo greiti ir staigūs; jų trukmės nepakako, kad pareigūnai pastebėtų incidentus. Ligoninėje A. Č. buvo suteikta tinkama medicininė pagalba, kitą dieną jis buvo operuotas. Nors A. Č. mirė, tai lėmė daugybiniai sužalojimai, o ne medicininis aplaidumas. Šiuo paskutiniu aspektu Vyriausybė taip pat pažymėjo, kad nors pareiškėjas niekada nesiskundė dėl galimos gydytojų kompetencijos stokos, Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra dėl to atliko tyrimą ir atmetė gydytojų atsakomybės dėl pareiškėjo sūnaus mirties galimybę.

79. Vyriausybė teigė, kad, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, pataisos namų personalas negalėjo numatyti tiesioginės grėsmės A. Č. gyvybei. Personalas pagrįstai ir pagal aplinkybes reagavo į A. Č. užpuolimus. Jie suteikė A. Č. būtiną medicininę pagalbą tokia apimtimi, kiek jis leido jos suteikti, po pirmojo užpuolimo izoliavo jį, siekdami užtikrinti jo saugumą, ir nuvežė jį į ligoninę, kur jam buvo suteiktas tinkamas gydymas.

80. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad A. Č. mirties tyrimas atitiko valstybės pareigas pagal Konvencijos 2 straipsnį. Prokuroro iniciatyva buvo skubiai iškelta baudžiamoji byla.

Pareiškėjas ir jo žmona buvo įtraukti į procesą. Nors tyrimas buvo keletą kartų sustabdytas ir atnaujintas, sustabdymai buvo pagrįsti, nes buvo neįmanoma nustatyti nusikaltimą padariusių asmenų. Sustabdymai vis dėlto buvo laikini ir dėl objektyvių priežasčių. Pavyzdžiui, vienu atveju dviejų įtariamųjų kraujo mėginiai buvo netinkami ekspertizei, todėl reikėjo paimti naujus mėginius. Be to, kadangi nuo 2003 m. gegužės 1 d. baudžiamojo proceso sustabdymas buvo panaikintas, nuo tos dienos tyrimas nebuvo sustabdytas. Atvirkščiai, byla turėjo būti tirama toliau, kol paaiškės naujos aplinkybės.

81. Galiausiai, atsakydama į pareiškėjo argumentus dėl įslaptintų liudytojų, Vyriausybė rėmėsi Teismo praktika, teigdama, kad nuteisimas negali būti vien tik ar iš esmės pagrįstas įslaptintais parodymais (*Doorson v. the Netherlands*, 1996-03-26, § 76, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II). Šios bylos aplinkybėmis prokurorai iš tiesų atliko tyrimo veiksmus su įslaptintų liudytojų nurodytais asmenimis. Tačiau, kadangi prieš šiuos ar kitus įtariamuosius nebuvo surinkta jokių kitų įtikinamų įrodymų, kaltinamoji išvada negalėjo būti pagrįsta vien tik įslaptintų liudytojų parodymais. Tuo remdamasi Vyriausybė padarė išvadą, kad ikiteisminis tyrimas buvo atliktas pakankamai kruopščiai. Dėl A. Č. nužudymo kalti asmenys nebuvo nustatyti dėl objektyvių priežasčių, nepriklausiusių nuo valstybės institucijų.

2. Teismo vertinimas

a) Konvencijos 2 straipsnio materialusis aspektas

i) Bendrieji principai

82. Teismas primena, kad pagal 2 straipsnį iš valstybės reikalaujama imtis tinkamų veiksmų jos jurisdikcijoje esančių asmenų gyvybei apsaugoti (žr. *L.C.B. v. the United Kingdom*, 1998-06-09, § 36, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III). Tai reiškia, kad valstybės pagrindinė pareiga yra apsaugoti teisę į gyvybę įtvirtinant veiksmingas baudžiamosios teisės nuostatas, atgrasančias nuo nusikaltimų asmeniui, kartu sukuriant teisės saugos institucijų mechanizmą, skirtą tokių nuostatų pažeidimų prevencijai, užkardymui ir nubaudimui už juos (žr. *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], nos. 43577/98 ir 43579/98, § 160, ECHR 2005-VII).

83. Tam tikromis aplinkybėmis tai taip pat apima valstybės institucijų pozityviąją pareigą imtis prevencinių priemonių, kad būtų apsaugoti asmenys, kurių gyvybei gresia pavojus dėl kitų asmenų nusikalstamų veikų. Pozityvioji pareiga kyla, kai nustatoma, kad valstybės institucijos žinojo arba turėjo žinoti apie tuo metu egzistavusią realią ir tiesioginę grėsmę nustatyto asmens gyvybei dėl trečiojo asmens nusikalstamų veikų, ir nesiėmė savo kompetencijai priklausančių veiksmų, kuriais tokios grėsmės pagrindai būtų buvę galima išvengti (žr. *Osman*, cituota pirmiau, § 116; *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, no. 46477/99, § 55, ECHR 2002-II ir *Bromiley v. the United Kingdom* (dec.), no. 33747/96, 1999-11-23). Atsižvelgdamas į sunkumus, su kuriais susiduriama palaikant teisėtą šiuolaikinėje visuomenėje, žmogaus elgesio nenuspėjamumą ir veiksmų pasirinkimą pagal prioritetus ir išteklius, vertindamas pozityviąsias pareigas Teismas stengiasi aiškinti 2 straipsnį taip, kad valdžios institucijoms netektų neįmanoma ar neproporcinga našta (žr. *Osman v. the United Kingdom*, 1998-10-28, § 116, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII). Todėl ne dėl bet kokio teiginio apie grėsmę gyvybei valstybės institucijoms kyla pareiga pagal Konvenciją imtis veiksmų siekiant užkirsti kelią tos grėsmės realizavimuisi.

84. Nuteistųjų atžvilgiu Teismas jau yra turėjęs galimybę pabrėžti, kad įkalinti asmenys yra pažeidžiamoje padėtyje ir valstybės institucijos privalo juos apsaugoti (žr., pavyzdžiui, *Salman v. Turkey* [GC], no. 21986/93, § 99, ECHR 2000-VII).

ii) Minėtų principų taikymas šioje byloje

85. Teismas pažymi, kad Vyriausybė atsisakė prisiimti bet kokią atsakomybę už A. Č. sužalojimus ir jų sukeltą mirtį, tvirtindama, kad Pravieniškių pataisos namų administracijos

veiksmi nebuvo nepakankami ar aplaidūs. Teismas mano, kad visų pirma turi būti atsakyta į klausimą, ar įstaigos pareigūnai žinojo arba turėjo žinoti apie pavojų pareiškėjo sūnaus sveikatai ar gyvybei (žr. *Keenan v. the United Kingdom*, no. 27229/95, § 93, ECHR 2001-III). Po to Teismas turi įvertinti, ar minėti pareigūnai jį tinkamai saugojo, jeigu jie žinojo arba turėjo žinoti apie tokią grėsmę.

86. Dėl A. Č. pirmojo susidūrimo su nežinomais nusikaltėliais Teismas pažymi, kad abi šalys sutaria, jog Pravieniškių pataisos namų prižiūrėtojai žinojo apie A. Č. sumušimą. Teismas šią išvadą daro atsižvelgdamas į tai, kad tą naktį budėjęs pareigūnas apklausė A. Č. ir pastebėjo jo veido sužalojimus (6 pastraipa pirmiau). Be to, Teismas ypač atkreipia dėmesį į tai, kad pareigūnų pranešimuose apie naktį, kai įvyko incidentas, buvo nurodyta, kad nusikaltimo vietoje rastos dvi kaukės ir metalinis strypas (7 ir 8 pastraipos pirmiau). Teismo manymu, nepaisant sužalojimų, kuriuos A. Č. patyrė pirmojo incidento metu, sunkumo, vien iš tokio radinio buvo galima spręsti apie grėsmę, ir Pravieniškių pataisos namų pareigūnai turėjo suprasti, kad tuo metu A. Č. aiškiai ir tiesiogiai grėsė pavojus. Šiomis aplinkybėmis tai, kad A. Č. atsisakė atskleisti savo užpuolikų tapatybes, Teismui nėra reikšminga. Kaip nurodyta 2000 m. lapkričio 8 d. prokuroro rašte, nuteistieji įstaigoje laikėsi tylos kodekso. Todėl pagrįsta manyti, kad A. Č. nedrįso įvardyti jį sumušusių nuteistųjų. Teismo manymu, A. Č. nesaugumo jausmą galima pagrįstai aiškinti tuo, kad, kaip Vyriausybė pati pripažino, Pravieniškių pataisos namai yra atvira įstaiga, kurioje nuteistieji gali laisvai judėti, todėl jie galėjo pasiekti A. Č. lengviau, nei tuo atveju, jeigu jis būtų laikomas kalėjimo kameroje. Šiuo atžvilgiu Teismas taip pat pažymi, kad A. Č. buvo rastas miegantis įvairiuose pataisos namų būriuose, todėl negalima atmesti galimybės, kad jis judėjo iš vieno būrio į kitą tam, kad būtų saugus. Nors Teismas atkreipė dėmesį į Vyriausybės argumentą, kad prižiūrėtojai patalpino A. Č. į baudos izoliatorių, jis taip pat pastebi, kad tai buvo padaryta tik vienai nakčiai. Vėliau pareigūnai turbūt nusprendė, kad A. Č. saugus, nes jį paleido. Be to, Teismas neketina nepagrįstai teikti pirmenybės Pravieniškių pataisos namų viršininko paaiškinimui, kad A. Č. atsisakė ilgiau likti izoliuotas. Teismas tokio paaiškinimo nelaiko įtikinamu, nes dokumentas buvo surašytas po A. Č. mirties, kai jau buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nužudymo. Galiausiai, Teismo požiūriu, bendrą situaciją Pravieniškių pataisos namuose dar geriau apibūdina tai, kad kitas nuteistasis čia buvo nužudytas po metų, o prižiūrėtojai nepranešė apie incidentą (žr. 41 punktą pirmiau).

87. Toliau Teismas vertins antrojo incidento aplinkybes. Vyriausybė tvirtino, kad apie A. Č. antrąjį sužalojimą tapo žinoma tik po jo mirties. Teismas negali pritarti šiam teiginiui. Jis atkreipia dėmesį, kad 2000 m. rugpjūčio 6 d. apie 8 val. 30 min. A. Č. atėjo pas Pravieniškių pataisos namų slaugytoją T. L., prašydamas sutvarstyti kairės kojos žaizdas. Teismas negali nepastebėti, kad slaugytoja pasitenkino paaiškinimu apie futbolą, kurio patikimumu suabejojo prokuroras (žr. 28 pastraipą pirmiau). Be to, dėl šio įrodymo įrodomosios vertės Teismas pažymi, kad sužalojimai nebuvo užregistruoti pareiškėjo sveikatos istorijoje ir, dar svarbiau, slaugytoja tai atskleidė tik 2000 m. rugpjūčio 5 d., kai įstaigoje, kurioje ji dirbo, buvo atliekamas tyrimas. Dėl šių priežasčių Teismas turi tam tikrų abejonių dėl slaugytojos parodymų, kad A. Č. sužalojimai buvo tik nežymūs, tikslumo. Pastaruoju aspektu Teismas taip pat atkreipia dėmesį į teismo medicinos ekspertizės aktą, kuriame nurodyta, kad 1–3 dienos prieš mirtį A. Č. buvo padaryti daugybiniai smūgiai visame kūne (žr. 18 pastraipą pirmiau).

88. Galiausiai teismas primena, kad dėl sužalojimų, patirtų per trečiąjį susidūrimą su Pravieniškių pataisos namuose jį sumušusiais nuteistaisiais, A. Č. mirė Vilniaus greitosios pagalbos universitetinėje ligoninėje. Nors atkreipia dėmesį į prokuroro išvadą, kad A. Č. mirė nuo dėl sužalojimų patirto trauminio šoko, Teismas negali nepastebėti tam tikrų A. Č. gydymo trūkumų. Ypač Teismą apstulbino tai, kad Laisvės atėmimo vietų ligoninėje A. Č. gydė medicinos praktikos licencijos neturintis asmuo (žr. 19 pastraipą pirmiau).

89. Teismas primena, kad atsakydami į smurtą įkalinimo įstaigoje, jų darbuotojai privalo imtis skubių veiksmų, tarp jų – užtikrinti, kad bet kuri auka bus apsaugota nuo tolesnės

prievartos ir galės pasinaudoti būtinomis medicininėmis ir psichologinėmis paslaugomis. Toks atsakas turėtų apimti apsaugos personalo, medikų ir įstaigos administracijos veiksmų koordinavimą (žr. *Premininy v. Russia*, no. 44973/04, § 87, 2011-02-10). Tačiau šioje byloje, nepaisant A. Č. gerovei grėsusio rimto pavojaus, Pravieniškių pataisos namų administracija neužtikrino jam saugios aplinkos, kadangi nesugebėjo nustatyti, užkirsti kelią ar kontroliuoti jo patirtą kitų nuteistųjų smurtą ir skubiai, atidžiai bei veiksmingai į jį reaguoti. Taigi Teismas daro išvadą, kad valstybės institucijos netinkamai reagavo į A. Č. grėsusį pavojų, todėl neįvykdė savo pozityviosios pareigos užtikrinti, kad būtų apsaugota jo teisė į gyvybę.

90. Todėl šiuo aspektu buvo pažeista Konvencijos 2 straipsnio 1 dalis.

b) Konvencijos 2 straipsnio procesinis aspektas

i) Taikytini principai

91. Teismas primena, kad, atsižvelgiant į pareigą apsaugoti teisę į gyvybę pagal Konvencijos 2 straipsnį kartu su Konvencijos 1 straipsnyje numatyta bendrąja valstybės pareiga „kiekvienam [jos] jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoti Konvencijoje apibrėžtas teises bei laisves“, netiesiogiai reikalaujama atlikti tam tikrą veiksmingą oficialų tyrimą tais atvejais, kai asmenys nužudomi panaudojant jėgą (žr., *mutatis mutandis, McCann and Others v. the United Kingdom*, cituota pirmiau, § 161, ir *Kaya v. Turkey*, 1998-02-19, § 105, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I).

92. Neseniai Teismas yra nustatęs, kad pareiga pagal 2 straipsnį atlikti veiksmingą tyrimą išsivystė į „atskirą ir savarankišką pareigą“ (žr. *Šilih v. Slovenia* [GC], no. 71463/01, § 159, 2009-04-09). Tačiau pabrėžtina, kad ši pareiga gali skirtis savo turiniu ir pagrindu, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, dėl kurios ji atsirado (žr. *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], no. 32967/96, § 51, ECHR 2002-I, ir *Banks and Others v. the United Kingdom* (dec.), no. 21387/05, 2007-02-06). Esminis tokio tyrimo tikslas yra užtikrinti veiksmingą teisę į gyvybę saugančių vidaus teisės aktų įgyvendinimą, o tais atvejais, kai mirtį sukėlė valstybės pareigūnai ar institucijos – užtikrinti jų atsakomybę už tai (*Anguelova v. Bulgaria*, no. 38361/97, § 137, ECHR 2002-IV).

93. Kadangi tokiais atvejais, kaip šis, kai mirties priežastis nėra jėgos panaudojimas ar panašūs tiesioginiai oficialūs veiksmai, taikomas skirtingas vertinimas, tyrimo veiksmingumas gali būti vertinamas ne taip griežtai (žr. *Jasinskis v. Latvia*, no. 45744/08, § 73, 2010-12-21). Tačiau net tokiose situacijose suinteresuoti asmenys turi teisę į nepriklausomą ir nešališką oficialią tyrimo procedūrą, atitinkančią tam tikrus minimalius veiksmingumo standartus (žr. *Mikayil Mammadov v. Azerbaijan*, no. 4762/05, § 102, 2009-12-17, ir joje cituojamą praktiką). Šiuo aspektu Teismas pažymi, kad tai pareiga imtis tam tikrų priemonių, o ne pasiekti rezultatą (žr., tarp daugelio šaltinių, *Paul and Audrey Edwards*, cituota pirmiau, § 71) ir kad 2 straipsnyje nenumatyta teisė į kitų asmenų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn ar jų nuteisimą už pažeidimą ir nenustatytas absoliutus įpareigojimas, kad kiekvienas patraukimas baudžiamojon atsakomybėn baigtųsi nuteisimu ar tam tikros bausmės paskyrimu (žr. *Öneryıldız v. Turkey* [GC], no. 48939/99, §§ 94 ir 96, ECHR 2004-XII). Vis dėlto šiuo atžvilgiu Teismas taip pat primena, kad valstybės institucijos privalo imtis pagrįstų galimų veiksmų siekdamas surinkti įrodymus apie incidentą. Bet kokie tyrimo trūkumai, dėl kurių mažėja galimybė nustatyti mirties priežastį ar identifikuoti atsakingą asmenį (asmenis), gali neatitikti šio standarto. Nepaisant to, koks metodas taikomas, valstybės institucijos privalo veikti savo iniciatyva, kai tik joms tampa žinoma apie mirtį (žr., *mutatis mutandis, İlhan v. Turkey* [GC], no. 22277/93, § 63, ECHR 2000-VII).

ii) Taikymas šioje byloje

94. Vertindamas šios bylos aplinkybes Teismas mano, kad itin svarbu tai, kad, kaip pareiškėjas yra teisingai apibūdinęs savo skunde vienam iš prokurorų, A. Č. buvo „[sumuštas] ne kur nors naktį miške, gatvėje, bet valstybinėje įstaigoje“, taigi būdamas akivaizdžiai

kontroliuojamoje aplinkoje, iš kurios, be kita ko, jis negalėjo pats pasišalinti. Teismo manymu, tokiomis aplinkybėmis valstybė turėjo geresnes galimybes atlikti mirties tyrimą.

95. Dėl bylos faktų Teismas pažymi, kad tyrimas buvo pradėtas skubiai. Iš tiesų, prokuratūra baudžiamąją bylą dėl nužudymo iškėlė 2000 m. rugpjūčio 8 d., t. y. kitą dieną po A. Č. mirties. Nors Teismas pažymi, kad prokurorai oficialiai pripažino pareiškėją nukentėjusiuoju tik po metų, jis taip pat pastebi, kad jo žmonai toks statusas buvo suteiktas anksčiau, o pareiškėjas tuo tarpu pats teikė skundus Kauno apygardos prokuratūrai ir į tuos skundus buvo atsižvelgta.

96. Kad ir kaip bebūtų, Teismas vis dėlto mano, kad dėl pakankamai rimtų trūkumų tyrimas neatitiko 2 straipsnio standartų. Jis gali tik pasmerkti tyrimo neveiksmingumą ir netinkamumą, kurį iliustruoja tai, kad tyrimas buvo sustabdytas ir atnaujintas penkis kartus, nes Kaišiadorių rajono apylinkės prokuratūra netinkamai paskyrė ekspertizes ir neatliko papildomų tyrimo veiksmų įrodymams prieš kurį nors ar kuriuos nors prieš tai nustatytus įtariamuosius surinkti (žr. 25, 27–29 ir 32 pastraipas pirmiau). Teismui pateiktose pastabose Vyriausybė pati pripažino, kad dviejų įtariamųjų kraujo mėginiai buvo netinkami teismo ekspertizei atlikti, todėl turėjo būti paimti nauji mėginiai, dėl to tyrimas užtruko. Šiuo atžvilgiu Teismas primena savo daugelį kartų padarytą išvadą, kad tyrimą turi atlikti kompetentingi, kvalifikuoti ir nešališki ekspertai (žr. *Premišinys*, cituota pirmiau, § 109).

97. Vyriausybė tvirtino, kad įtariamiesiems negalėjo būti pareikšti kaltinimai dėl nužudymo ir jie negalėjo būti teisiami remiantis vien tik įslaptintų liudytojų parodymais. Kaip Teismas anksčiau yra nusprendęs, pagal Konvenciją neribojama galimybė ikiteisminio tyrimo stadijoje remtis tokiais šaltiniais, kaip anoniminiai informatoriai. Tačiau vėlesnis jų parodymų panaudojimas teisme pagrindžiant kaltinimą gali kelti atitikties Konvencijai klausimus (žr. *Kostovski v. the Netherlands*, 1989-11-20, § 44, Series A no. 166, ir *Windisch v. Austria*, 1990-09-27, § 30, Series A no. 186).

98. Todėl Teismas primena, kad pagal Konvencijos 6 straipsnį tiesiogiai nereikalaujama atsižvelgti į liudytojų interesus. Kita vertus, gali kilti pavojus jų gyvybei, laisvei ar saugumui. Tokie liudytojų interesai iš esmės saugomi kitomis materialiosiomis Konvencijos nuostatomis, pagal kurias iš susitariančiųjų šalių reikalaujama organizuoti baudžiamąjį procesą taip, kad šiems interesams nepagrįstai nekiltų pavojus (žr. *Doorson*, cituota pirmiau, § 70). Atsižvelgdamas į bent dviejų nuteistųjų nužudymą Pravieniškių pataisos namuose (žr. 41 pastraipą pirmiau), Teismas supranta įslaptintų liudytojų nenorą duoti parodymus prieš kitus nuteistuosius. Vis dėlto Teismas pabrėžia, kad net ir tokiu atveju egzistavo įvairios priemonės, įskaitant technines, suteikiančios galimybę vidaus institucijoms apklausti liudytojus nerizikuojant atskleisti jų tapatybes (žr., *mutatis mutandis*, *Birutis and Others v. Lithuania*, nos. 47698/99 ir 48115/99, § 29, 2002-03-28).

99. Tačiau, Teismo manymu, šioje byloje įslaptintų liudytojų parodymai nebuvo vienintelis įrodymų šaltinis. Nors kiekvieno įrodymo įrodomosios reikšmės vertinimas nėra Teismo vaidmuo, jis negali nepastebėti, kad 2000 m. balandžio 4 d.⁸ nusikaltimo vietoje buvo rastas metalinis strypas su skylėtomis kaukėmis ir, pareiškėjo teigimu, netoliese prižiūrėtojai sulaukė tris nustatytus asmenis. Galiausiai Teismas ypač atkreipia dėmesį ir į Kauno apygardos prokuratūros prokuroro siūlymą apklausti įslaptintus liudytojus jiems atlikus savo laisvės atėmimo bausmę (žr. 32 pastraipą pirmiau). Atsižvelgiant į tai, kad nuo pareiškėjo sūnaus mirties praėjo daugiau kaip vienuolika metų, nėra nepagrįsta manyti, kad bent keletas liudytojų dabar yra laisvėje. Tačiau Vyriausybė nepateikė jokios informacijos apie tai, ar minėti liudytojai buvo pakartotinai apklausti prokurorų siekiant įtikinti juos duoti parodymus, išskyrus vieną liudytoją (žr. 40 pastraipą pirmiau).

100. Galiausiai Teismas pažymi, kad jam nebuvo pateikta informacija apie pataisos namų prižiūrėtojams ar pareigūnams iškeltą kokią nors baudžiamąją, administracinę ar drausmės bylą.

⁸ Iš tiesų 2000 m. rugpjūčio 4 d. (*vert. past.*).

101. Pirmiau išdėstytų argumentų pakanka Teismui nuspręsti, kad pareiškėjo sūnaus mirties aplinkybių tyrimas nebuvo veiksmingas.

102. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnio 1 dalies procesinis aspektas.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

103. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jei Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

104. Pareiškėjas reikalavo 11 563 litų (apie 3 350 eurų) sumos turtinei žalai atlyginti, kurią iš esmės sudaro su laidotuvėmis susijusios išlaidos, ir 2 000 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

105. Vyriausybė šiuos reikalavimus laikė nepagrįstais ir pernelyg dideliais.

106. Visų pirma Teismas primena, kad iš pareiškėjo negali būti reikalaujama pateikti įrodymų apie patirtą neturtinę žalą (žr. *Gridin v. Russia*, no. 4171/04, § 20, 2006-06-01). Taip pat Teismas pastebi, kad šioje byloje nustatyti itin sunkūs pažeidimai. Tokiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad vien tik pažeidimo nustatymu negali būti atlygintos pareiškėjo patirtos kančios ir nusivylimas, tačiau reikalaujama suma atrodo per didelė. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais Teismas priteisia pareiškėjui 30 000 eurų neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai. Be to, remdamasis pateiktais dokumentais, Teismas mano, kad pareiškėjui dera priteisti 6 960 litų (2 015 eurų) patirtai turtinei žalai atlyginti.

B. Kaštai ir išlaidos

107. Pareiškėjas taip pat reikalavo 3 492 litų (apie 1 010 eurų) bylinėjimosi išlaidoms Teisme padengti.

108. Vyriausybė ginčijo reikalavimą kaip nepagrįstą atitinkamais dokumentais.

109. Pagal Teismo praktiką pareiškėjas turi teisę į kaštų ir išlaidų atlyginimą tik tada ir tokia apimtimi, kiek jie buvo pareiškėjo realiai patirti, būtini ir pagrįsto dydžio. Šioje byloje, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir minėtus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti pareiškėjui 770 eurų su bylinėjimusi Teisme susijusioms išlaidoms padengti.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

110. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridodant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* pareiškimą priimtinu;
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnio 1 dalies materialusis aspektas;
3. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnio 1 dalies procesinis aspektas;

4. *Nusprendžia,*

a) kad per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui šias sumas, kurios turi būti konvertuojamos į Lietuvos litus pagal sprendimo įvykdymo dieną taikoma kursą:

i) 30 000 (trisdešimt tūkstančių) eurų neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai;

ii) 2 015 (du tūkstančius penkiolika) eurų turtinei žalai atlyginti;

iii) 770 (septynis šimtus septyniasdešimt) eurų kaštams ir išlaidoms atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi pareiškėjui;

b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

5. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2012 m. sausio 10 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Françoise Elens-Passos
Kanclerio pavaduotoja

Françoise Tulkens
Pirmininkė